

KIRJALLISUUTTA

KUSTAA VILKUNA *Kihlakunta ja häävuode*. Tutkielmia suomalaisen yhteiskunnan järjestyksen vaiheilta. Otava. Keuruu. 251 s.

Akateemikko Vilkuna on uuteen kirjaansa koonnut, kuten hän asian sen alkusanoissa ilmaisee, tarkistettuina ja lisättyinä tutkielmia, jotka hän on kirjoittanut vuosina 1951--1964 ja julkaisut eri yhteyksissä. Artikkelit on tässä teoksessa varustettu lähdeviitteillä, joita on kertynyt peräti 13 sivua, yksin numeroin laskien n. 260 ilman omia julkaisuja. Lähdeluettelosta ilmenee havainnollisesti tekijän laaja lukeneisuus; etnologisen kirjallisuuden lisäksi sisältyy luetteloon runsaasti historian, arkeologian, kielitieteen ja folkloren alaan kuuluvaa. Eri tahoilta kertynyttä aineistoa tekijä on taitavasti käyttänyt hyväkseen ratkaistessaan asettamiaan tehtäviä.

Kirja on saanut nimensä ensimmäisen ja viimeisen luvunsa perusteella: »Kihlakunta» — »Telta ja häävuode». Tätä hiukan sattumanvaraista asetelmaa täydentää teoksen alaotsikko. Täysin saumatonta kokonaisuutta kirjoitukset eivät muodosta, lähinnä niitä voisi kai luonnehtia etnologisiksi esseiksi. Aiheitaan tekijä kuitenkin useissa tapauksissa tarkastelee kielitieteelliseltä, lähinnä etymologiselta kannalta. Mistä sana on lähtöisin ja kuinka se on vuosisatojen varrella palvellut käyttäjiään, ovat tekijän asettamia kysymyksiä. Vanhat sanat ja unohtuvat tavat heräävät hänen kyttänsä jäljiltä uuteen eloon.

Suomalaisen yhteiskunnan järjestyksistä valaisevat ensi sijassa kirjan alkupuolelle sijoitetut tutkielmat, kuten »Kihlakunta», »Pitäjä», »Maakunta ja Etelä-Pohjanmaa», »Mikä oli kupias»

sekä »Veto, veikka ja maanrahat». Näissä selvitetään, kuten otsikoistakin ilmenee, hallintoalueita, muinaisia johtomiehiä ja heidän asemaansa sekä järjestyneen yhteiskunnan ylläpitoon tarvittavien varojen kokoamista eli verotusta. Kyseessä ovat niin vanhat ilmiöt, että historialliset lähteet eivät tiedä kertoa niiden synnystä ja varhaisvaiheista. Aivan omintakeisina Vilkuna ei niitä pidä, vaan katsoo, että germaanisilla kansoilla, lähinnä gooteilla ja muinais-skandinaaveilla, on ollut voimakas vaikutus niiden muotoutumiseen. Useimmat em. kirjoituksista ovat ilmestyneet ensimmäisen kerran Virittäjässä ja ovat niin muodoin entuudestaan tuttuja sen lukijakunnalle. Suosittelen kuitenkin tuttavuuden uusimista.

Kirjan loppupuolelle sijoitetut luvut »Paikallisjuhlia yli oman kylän ja pitäjän rajojen» sekä »Telta ja häävuode» käsittelevät tapoja, joiden syntyyn ja kehittymiseen on kirkolla ollut vaikutusta. Kirkollinen keskiaika on jättänyt kansalle paljon henkistä perintöä, mikä muodossa tai toisessa on säilynyt meidän päiviimme saakka, kuten Vilkuna toteaa. Monet tavoista ovat jo käyneet merkityksettömiksi tai jääneet kokonaan pois käytännöstä tällä sataluvulla alkaneessa kulttuurin murroksessa. Tavoilla on usein ollut maallinen alkunsa, mutta kirkko on antanut niille kokonaan tai osaksi uuden sisällön. Siten esim. telta, joka alkuaan on suojannut hääparia uteliailta katseilta, on vähitellen saanut kirkollisen pyhityksen ja korotettu juhla-

vana katoksena morsiusparin ylle vihki-toimituksen ajaksi.

Luvussa »Kansainvälisiä kosketuksia» selvitetään yksityiskohtaisesti kauppatatkoja, joita vielä 1800-luvun lopulla tehtiin Suomenlahden saarilta ja Viipurin läänin puoleiselta rannikolta Viron koillisrannikolle, Virumaalle. Tekijä puhuu »suomalais-virolaisesta sepralaitoksesta», jolla oli vakiintuneet muotonsa ja ajassa kauas taaksepäin ulottuvat perinteet, kunnes valtiollisissa ja yhteiskunnallisissa oloissa tapahtuneet muutokset aiheuttivat sen hiljaisen sammumisen vuosisadan vaihteessa.

Tutkimus »Bjarmaland — Permien maa» on tässä yhteydessä hieman irrallinen, koska siinä liikutaan oman maan ja suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolella. Mutta tarunomainen Perma as-karruttaa jatkuvasti meikäläistä tutkimusta samoin kuin salaperäinen sampo. Vilkunan käsitys on, että historiasta tunnetun Tore Hundin ja hänen seuralais-tensa v. 1026 tapaamat bjarmit olivat karjalaisia, kun sisämaassa asuvat permit sen sijaan ovat todennäköisesti olleet syrjäänejä. Vilkuna huomauttaa, että ruotsalainen Olaus Magnus nimitti karjalaisia kauppiaita permeiksi (biarnes) 1500-luvulla ilmestyneessä historiategoksessaan ja että Suomessa tunnettiin permi ja laukkupermi karjalaisten kulkukauppiaiden nimenä paikka paikoin vielä 1900-luvulla. Varsinaisesti permi oli Vilkunan mukaan ammattinimi, jota käytettiin välittäjistä eli hankintakauppiaista. Tästä johtuu, että myös Perminimiä paikkakuntia on ollut useita, vieläpä sangen etäällä toisistaan. Hankintaorganisaatio ei kuitenkaan ollut karjalaisten tai syrjääneiden keksimä, vaan sen esikuvana olivat bolgaarinen ja muiden idän kansojen kauppaseurat.

Esiteltävänä olevan kirjan tutkimukset ovat siksi korkeatasoisia, että joidenkin reunahuomautusten teko niiden kohdalla tuntuu pedanttilta tärkeilyltä. Mutta sitä ei voine kokonaan välttää, kun on ottanut, nykyisin muodissa ole-

vaa sanontaa käyttääkseni, arvostelijan roolin.

Luvussa »Maakunta ja Etelä-Pohjanmaa» sanotaan s. 70: »Vielä Agricolalla 1549 on maakunta-sanalla vain ihmis-yhteisöön viittaava merkitys: Maakunta tavallansa elää.» Uuden testamentin alkupuheesta kuitenkin ilmenee, että Agricola käytti sanaa myös suurehkosta valtakunnan osasta, jopa Suomesta kokonaisuudessaan (»echke teme coco Suomen Makunda ombi yxi Hijppakunda»). Kun otetaan huomioon, että kiinteä asutus Etelä-Pohjanmaalla on paljon myöhäisempää kuin Varsinais-Suomessa ja että yhteydet Turkuun, Suomen vanhaan keskukseen, olivat pitkät ja hankalat, lienee suhtauduttava varauksellisesti ajatukseen, että *maakunta* olisi alkuaan tarkoittanut Etelä-Pohjanmaata ja muodostunut vasta myöhemmin muiden samankaltaisten valtakunnan osien nimitykseksi. Onhan Varsinais-Suomessa sitäpaitsi rannikkoa ja sisämaata kuten Pohjanmaallakin, niin että vastakohtaisasetelmaan rantakunta — maakunta on myös siellä ollut luontaiset edellytykset.

Luvussa »Mansikkamarkkinat» huomautetaan (s. 195), että kun matara Hämeessä kukkii paraastaan heinäkuun alussa Marian etsikkopäivän aikaan, niin se on laajalla lounaissuomalaisella alueella saanut uuden nimen, Neitsyt Maarian sänkyheinä. Nimitys ei kuitenkaan johtune tästä seikasta, vaan siitä, että kansa on kuvitellut Betlehemin seimessä olleen aluksina mataroita, koska eräiden mataralajien, erikoisesti keltamataran, kukat ovat hyvätuoksuisia. Useat muutkin tuoksultaan miellyttävät kasvit ovat Neitsyt Marian nimikkoja niin meillä kuin muuallakin.

Kustaa Vilkuna mainitsee kirjansa alkusanoissa, että se on tarkoitettu ennen kaikkea oman maansa menneisyydestä ja nykyisen yhteiskunnan omapohjaisesta kehittämisestä kiinnostuneiden suomalaisten käteen. Perspektiivi kirjan luvuissa avautuu kuitenkin vain taaksepäin, yhteiskuntasuunnittelu ei kuulu

sen aihepiiriin. Tekijän sanonta lienee ymmärrettävä siten, että traditioita, siteitä menneisyyteen, ei pitäisi katkaista, vaan yhteiskuntaa kehitettäessä olisi lähdettävä vanhalta koetel-

ulta kansalliselta pohjalta. Mikäli tuo pohja on kadonnut suunnittelijoiden jalkojen alta, he voivat tavoittaa sen uudestaan kääntämällä välistä katseensa taaksepäin.

VEIKKO RUOPPILA